

4. Комарова Л.А. Международные монополии-нарушители международного права /Л.А.Комарова // Изв. вузов. Правоведение. – 1981. – № 5.
5. Кулагин М.И. Государственно-монополистический капитализм и юридическое лицо // Кулагин М.И. Избранные труды. — М., 1997. – 430 с.
6. Лунц Л.А. Многонациональные предприятия капиталистических стран в аспекте международного частного права / Л.А.Лунц // Советское государство и право. – 1976. – №5. – С.122-129.
7. Ляликова Л.И. Транснациональные корпорации и проблема определения их национальности / Л.И.Ляликова // Советский ежегодник международного права, 1981. — М., 1982.
8. Наталуха В.В. Международный частный бизнес и государство. — М., 1985. – 270 с.
9. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право: Курс вибр. лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 432 с.
10. Aharony Y., On the definition of a multinational corporations // The multinational enterprises in transition. - Princeton, 1972.
11. Vaade H.W. The legal effects of codes of conduct for multinational enterprises // German yearbook of international law. Berlin, 1980. V. 22, N 3.
12. Litvak I.A., Maule C.J. The Multinational Firm: Some Perspectives // The Multinational Firm and the Nation State / Ed. by G. Paquet. — Toronto, 1972.
13. Nguyen, Hiep, Coset J.-C. The measurement of the degree of foreign involvement // Apple Economics. 1995.ь Vol. 27, N 4.
14. Official Bulletin (Geneva: ILO). 1978. Vol. LXI. Series A. No. 1.
15. The OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises: Basic Texts. — Paris, 2000.
16. World Investment Report, 2000. Overview. — New York and Geneva, 2002.
17. World Investment Report, 2002. Transnational Corporations and Export Competitiveness. — New York and Geneva, 2002.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юніна Маріна Петрівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

УДК 347.78

ДІЯЛЬНІСТЬ З ПЕРЕВІРКИ ДОКАЗІВ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Назарій ГАНГУР (Львів)

Досліджено наукові проблеми діяльності щодо перевірки доказів порушення авторського права і суміжних прав на стадії досудового розслідування. Означено проблеми, з якими стикаються органи досудового розслідування при визначенні ознак вказаного кримінального правопорушення та винуватості особи на етапі збирання доказів, на підставі чого сформульовано науково обгрунтовані пропозиції тактико-організаційного характеру.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, перевірка доказів, порушення авторського права і суміжних прав, досудове розслідування, слідчий, підозрюваний.

Исследованы научные проблемы деятельности по проверке доказательств нарушения авторского права и смежных прав на стадии досудебного расследования. Отмечены проблемы, с которыми сталкиваются органы досудебного расследования при определении признаков указанного преступления и виновности лица на этапе сбора доказательств, на основании чего сформулированы научно обоснованные предложения тактико-организационного характера.

Ключевые слова: преступление, проверка доказательств, нарушение авторского права и смежных прав, досудебное расследование, следователь, подозреваемый.

Scientific problems of proof for verification of copyright and related rights under preliminary investigation have been studied in the article. Problems which pre-trial investigation bodies face in determining the characteristics of the above mentioned criminal offense and guilt of a person on the stage of collecting evidence have been denoted. Whereby evidence-based proposals of tactical and organizational character have been formulated.

Keywords: criminal offenses, verification of evidence of infringement of copyright and related rights, pre-trial investigation, the investigator, the suspect.

Постановка проблеми. Питома вага виявлених порушень авторського права і суміжних прав у структурі злочинності відносно невелика, проте щороку правоохоронні органи реєструють все більше випадків вчинення цих кримінальних правопорушень. Виходячи із викладеного, арсенал протидії таким кримінальним правопорушенням має бути різноплановим і ефективним, тому не викликає сумніву актуальність та важливість пошуку шляхів оптимізації доказування при розслідуванні порушень авторського права і суміжних

прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вузькоспеціальних криміналістичних досліджень проблем розслідування порушень авторського права і суміжних прав в Україні є низка, зокрема це кандидатські дисертації О.В. Таран, Г.К. Авдєєвої, І.М. Горбаньова, І.Р. Курилїна, О.А. Севїдова, О.В. Кравчука, В.А. Єрмоленко. Проте вказана проблематика усе ще залишається маловивченою у зв'язку з відсутністю комплексних кримінальних процесуальних досліджень у цьому напрямі. Крім того, усі праці названих авторів ґрунтуються на аналізі колишнього кримінального процесуального законодавства. Після прийняття у 2012 році нового КПК України, потребують вирішення процесуальні питання доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 176 КК України.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей збирання доказів при розслідуванні порушень авторського права і суміжних прав на стадії досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. На цей час у наукових колах існує декілька підходів щодо виокремлення таких етапів доказування, як перевірка та оцінка доказів. Більшість науковців (точку зору яких поділяємо і ми) - Ю.П. Аленін, В.Д. Арсенєв, Ю.М. Грошевой, Є.Г. Коваленко, О.П. Кучинська, М.М. Михеєнко, визнають паралельне співіснування у процедурі доказування «перевірки доказів» та «оцінки доказів».

Перевірка доказів проводиться шляхом їх аналізу, зіставлення з іншими доказами, а також шляхом проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій з метою пошуку нових доказів, підтвердження, або, навпаки, спростування доказів, зібраних раніше. До того ж перевірка доказів проводиться з метою з'ясування питання стосовно їх достовірності.

Не менш важливим при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, є проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання та перевірку особистих доказів (повторного допиту, одночасного допиту, пред'явлення для впізнання).

При проведенні таких слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на перевірку доказів (повторних та одночасних допитів, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання) у кримінальних провадженнях цієї групи, на наш погляд, необхідно активно використовувати тактичні прийоми, спрямовані на встановлення наміру осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також наявності обізнаності про контрафактність продукції.

Важливість цього моменту прекрасно ілюструє прийняття рішення про закриття кримінального провадження Держинським районним судом м. Харкова щодо гр-на К., підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 176 КК України. Суд обґрунтовано прийшов до висновку, що підозрюваний придбав контрафактну продукцію без мети збуту, а щоб переконатися в неможливості її використання в комерційних та особистих цілях. Слідство не врахувало цю позицію Т. і не спростувало його доводи, в результаті чого останній був виправданий [1].

Суттєву роль у розслідуванні порушень авторських та суміжних прав, відіграє допит підозрюваних, який іноді визначає подальший хід розслідування. При проведенні цієї слідчої (розшукової) дії з'ясовується коло обставин, що дозволять, наприклад, констатувати факт порушення авторських та суміжних прав групою осіб, одержати про неї повне уявлення, індивідуалізувати роль і вину кожного з її учасників.

Часто у кримінальних провадженнях про порушення авторських та суміжних прав особа допитується в якості підозрюваного вже після того, як була допитана як свідок. Хоча у ч. 3 ст. 87 КПК України зазначається, що недопустимими є докази, що були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні [2]. Однак, тут слід зауважити, що на момент допиту особи як свідка, слідчий не має достатніх підстав для повідомлення їй про підозру.

Нагадаємо, що підозрюваним у кримінальному провадженні є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за

підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень (ст. 42 КПК України) [2].

Повідомлення особи про підозру – це одне з важливих процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням із прокурором до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. У цьому процесуальному рішенні на основі доказів, зібраних під час слідчих (розшукових) дій, конкретна особа набуває статусу підозрюваного. Набути статусу підозрюваного особа може тільки за наявності необхідних доказів, а не на підставі процесуальних даних (заяви, пояснення, оперативної інформації тощо). Підозрюваною особу не може бути визнано на підставі неперевірених і не закріплених у встановленому законом порядку відомостей [3, с. 15].

Прийняте рішення щодо повідомлення особі про підозру не означає, що мети розслідування досягнуто і його можна закінчити. Потрібно ще допитати підозрюваного щодо висунутої підозри, перевірити його показання, а в разі необхідності – виконати інші процесуальні дії. Якщо внаслідок перевірки показань підозрюваного й інших даних, отриманих під час подальшого розслідування, доказів для висновків про вину підозрюваного виявиться недостатньо або буде встановлено його невинуватість, кримінальне переслідування має бути закінчено, на підставі, передбаченій ст. 284 КПК України.

Як слушно зазначає О.В. Кришевич, результат допиту залежить від поінформованості слідчого з того чи іншого факту, який слід вивчити; від гостроти конфлікту, що виник між слідчим і обвинуваченим; від умов, в яких проходить спілкування з конфліктуючою особою, та обстановки, що складає відповідну атмосферу; вміння слідчого правильно застосувати тактичні прийоми допиту [4, с. 66]. Саме завдяки тактично правильній лінії поведінки слідчого під час допиту досягається його мета.

Допит підозрюваного слід почати з пропозиції розповісти про вчинене кримінальне правопорушення в хронологічному порядку, починаючи з обставин, при яких виник умисел на вчинення протиправних дій, що утворюють кримінальне порушення авторських і суміжних прав.

За даними вивчення матеріалів кримінальних проваджень за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст. 176 КК України, встановлено, що доволі часто якість досудового розслідування у них істотно знижується через допущення слідчими порушень закону та помилок, зокрема, пов'язаних з неповнотою встановлення обставин предмета доказування в цій категорії кримінальних проваджень. Тому важливим є з'ясування таких питань: хто сприяв (підбурював) до прийняття рішення підозрюваним про заняття контрафактною діяльністю; які доводи і приклади йому наводилися в обґрунтування безпеки і прибутковості цього нелегального бізнесу. В ході допиту необхідно з'ясувати характер підготовчих дій, включаючи питання, обумовлені конкретним способом протиправної діяльності, використаним підозрюваним: проміжок часу, протягом якого здійснювалися дії з виготовлення нелегальної продукції; джерела отримання поліграфічної продукції; дії, вчинені підозрюваним для пошуку для каналів збуту контрафакту; хто сприяв цьому, надавав інформацію і разові послуги (наприклад, розміщував інформацію в Інтернеті); кому ще було відомо про його протиправну діяльність.

Конфліктна ситуація допиту підозрюваного (виявлена у 72% кримінальних проваджень про порушення авторських та суміжних прав) характеризується прагненням до протилежних цілей, врахуванням можливих дій слідчого, взаємним створенням труднощів з метою забезпечення необхідного результату. У такій ситуації слідчий повинен спонукати допитуваного до правдивих показань, діагностувати та усунути мотиви неправдивих показань.

Узагальнюючи матеріали слідчої практики, ситуації допиту підозрюваних у провадженнях, пов'язаних з порушенням авторських та суміжних прав можна умовно поділити на випадки, коли допитувані: не мають наміру давати правдиві показання про всі

обставини розслідуваної події (конфліктна ситуація); схильні до повного або часткового заперечення встановлених фактів (конфліктна ситуація); бажають давати правдиві показання (неконфліктна ситуація).

За наявності конфліктної ситуації, що складається на момент допиту, слідчий повинен вдатися до таких тактичних прийомів: роз'яснення допитуваному значення дачі правдивих показань (можливість укладення угоди про визнання винуватості); з'ясування мотивів дачі неправдивих показань і усунення цих мотивів; переконання за допомогою логічних доводів про безглуздість спроб дачі неправдивих показань; максимально деталізувати і конкретизувати показання допитуваного; пред'явити докази, які викривають допитуваного (починаючи з самих вагомого або навпаки); повторний допит [5, с. 140].

При допиті членів злочинної групи з'ясовуються: роль кожного з них; період діяльності групи; регіони, де було налагоджено збут контрафакту. Особлива увага повинна приділятися з'ясуванню схем злочинної діяльності, пов'язаної з «відмиванням» отриманих прибутків і виявленню партнерів цього сегмента їх нелегального бізнесу.

Добре відомо, що допит членів злочинної групи завжди пов'язаний з низкою труднощів. У зв'язку з цим слід дотримуватись рекомендацій тих авторів, які вважають, що «при круговій поруці» членів групи слід починати з встановлення «слабкої ланки» - найменш стійкого учасника злочину [6, с. 732]. Зазначені рекомендації, на наш погляд, також доцільно враховувати при підготовці та проведенні інших слідчих (розшукових) дій за участю осіб цієї категорії: пред'явленні для впізнання, одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб та ін.

При цьому необхідно пам'ятати, що допитувана особа (підозрюваний з числа найманих продавців або свідок) може перебувати в різних видах залежності від злочинців, як-то: неповернення боргу, підпорядкованість його самого або близьких родичів по роботі та ін. Пріоритетне значення при цьому має наступний тактичний прийом, спрямований на встановлення наміру злочинця, - надання психологічної допомоги [7, с. 15], що складається з таких напрямків, як подолання страху або помилкового відчуття солідарності у допитуваного. На наш погляд, даний прийом має сенс застосовувати при проведенні допиту будь-якого учасника кримінального провадження, якщо є сумніви в його нещирості, оскільки така поведінка, зазвичай, пояснюється страхом перед відповідальністю, а даний прийом спрямований на подолання цього страху.

Одним з поширених недоліків є відсутність належної підготовки до допиту. Можна не сумніватися, що часу у слідчого для ретельної підготовки до першого допиту часто явно не достатній, крім того, зазвичай низька ступінь інформованості про особу допитуваного. Тому, починаючи допит, слідчий повинен заздалегідь визначити коло можливих питань, що підлягають з'ясуванню, і послідовність їх постановки. При цьому, на наш погляд, досить важливою обставиною є наявність у слідчого відомостей, що стосуються, в тому числі, вузьких спеціальних питань, що відносяться до організації та функціонування всього ланцюжка контрафактного бізнесу. Це дозволить вести допит більш впевнено, не відволікаючись на додаткове осмислення отриманих відповідей, які нерідко супроводжуються термінами, сленговими словами і висловлюваннями. Крім того, подібна інформованість слідчого є важливим фактором психологічного впливу на допитуваного.

Не варто забувати, що під час досудового розслідування після повідомлення особі про підозру може бути отримано нові докази, які тягнуть необхідність зміни повідомлення особи про підозру. Може бути також дано іншу оцінку вже відомим доказам (13,5% вивчених кримінальних проваджень).

Доповнення повідомлення про підозру необхідне в тих випадках, коли у процесі розслідування, після повідомлення про підозру, з'ясовують нові факти злочинної діяльності особи. Додаткові обставини можуть спричинити підозру в новому кримінальному правопорушенні або заміну підозри в одному кримінальному правопорушенні на підозру в іншому. Доповнення повідомлення про підозру може призвести до зміни кваліфікації. Тому слідчий, у разі необхідності доповнити повідомлення про підозру, має скласти нове повідомлення про підозру особи та вручити їй це повідомлення.

Зміна повідомлення про підозру (у вузькому розумінні) може бути зумовлена виявленням обставин, які змінюють характер відомостей, викладених у попередньому повідомленні про підозру. Може бути уточнено фактичні обставини вчиненого (місце, час, спосіб діяння, характер і розмір шкоди тощо), виправлено раніше допущену помилку або неточність формулювання підозри [3, с. 78].

Спростування частини повідомлення про підозру означає, що: повідомлення про підозру за окремим епізодом чи самостійним діянням не підтвердилося; не підтверджено кваліфікуючу ознаку; не підтверджено певну дію в структурі окремого епізоду або діяння; стала зайвою кваліфікація діяння за сукупністю кримінальних правопорушень (за декількома статтями КК України). Такі випадки мали місце у 22% кримінальних проваджень про порушення авторських та суміжних прав.

В теорії кримінального процесу та криміналістики слідчий експеримент розглядається як одна з найскладніших процесуальних дій. Особливість слідчого експерименту полягає в тому, що під час його здійснення проводяться дослідні (експериментальні) дії з метою перевірки і уточнення відомостей та отримання нових обставин кримінального правопорушення.

Проведення слідчого експерименту сприяє формуванню у слідчого внутрішнього переконання про наявність чи відсутність певних фактів, процесів, явищ та їх сутності; правильність виконання ним певних важливих дій. Слідчий експеримент не просто сприяє перевірці наявних доказів, версій та отриманню нових доказів і переконує слідчого в його обізнаності, але й формує у слідчого впевненість у тому, що отримання нових доказових фактів за допомогою проведення інших слідчих дій в цій ситуації неможливо. Тому, виходячи із ситуаційної обумовленості слідчого експерименту, необхідно зазначити про доцільність і необхідність його проведення та в певних випадках незамінний його характер, а тактичні прийоми слідчого експерименту необхідно розглядати в нерозривній єдності із слідчою ситуацією, тактичним рішенням, тактичним ризиком, тактичним завданням [9, с.108].

До тактичних умов проведення слідчого експерименту у вказаних кримінальних провадженнях необхідно віднести такі: максимальна наближеність умов проведення слідчого експерименту (експериментальні дії необхідно проводити на тому ж місці, в той же самий час доби, в тих самих кліматичних та звукових умовах; з використанням тих же предметів, об'єктів та речових доказів або з використанням макетування та схожих предметів); багатократність проведення однорідних дослідів у різних варіантах при змінених умовах; проведення дослідів у декілька етапів; 4) дотримання тих самих характеристик дій, які мали місце під час вчинення кримінального правопорушення та змісту дослідних дій.

З метою підвищення якості проведення слідчого експерименту, а також досягнення мети його проведення, вбачаємо доцільним залучення відповідного спеціаліста.

Висновки. Отже, найбільш результативним засобом збирання доказів у вказаних кримінальних провадженнях є такі слідчі (розшукові) дії, як огляд, обшук, допит та слідчий експеримент. Іншими процесуальними діями, спрямованими на збирання доказів при проведенні досудового розслідування у кримінальних провадженнях про порушення авторського права і суміжних прав є: *негласні слідчі (розшукові) дії; витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб.*

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архів Держинського районного суду м. Харкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dg.hr.court.gov.ua/sud2011/.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Ахундова А. А. Захист прав підозрюваного у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А. А. Ахундова. – К., 2013. – 17 с.
4. Кришевич О. В. Застосування тактичних прийомів для вирішення конфліктів при допиті / О. В. Кришевич // Право України. – 2001. – № 3. – С. 66-68.
5. Дуда В. Я. Розслідування порушень порядку здійснення операцій з металобрухтом : дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. Я. Дуда. – К., 2015. – 229 с.

6. Белкин Р. С. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы) / Р. С. Белкин, А. И. Винберг. – М. : Юрид. лит., 1969. – 216 с.

7. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 112 с.

8. Селиванов Н. А. Вещественные доказательства (криминалистическое и уголовно-процессуальное исследование) / Н. А. Селиванов. – М., 1971. – 200 с.

9. Чернецький О. К. Слідчий експеримент в кримінальному судочинстві : тактика і психологія : дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О. К. Чернецький. – Харків, 2013. – 192 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гангур Назарій Володимирович – здобувач кафедри кримінального процесу Львівського державного університету внутрішніх справ.

УДК 347.211

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ БЕЗГОТІВКОВИХ ГРОШЕЙ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Ольга ДАНИЛЕНКО (Харків)

Статтю присвячено аналізу теорій правової природи безготівкових грошей як об'єкта цивільних прав. Зокрема, розглядаються ключові положення зобов'язальної і речової концепції правової природи грошей у безготівковій формі, відзначаються їх недоліки та переваги. Обґрунтовується висновок, що через протиріччя, які є характерними для кожної із вказаних теорій необхідно об'єднати наукові позиції у цій сфері, що призведе до узагальнення існуючих підходів з цього питання.

Ключові слова: об'єкти цивільних прав, гроші, правова природа безготівкових грошей, майнові права, речі.

Статья посвящена анализу теорий правовой природы безналичных денег как объектов гражданских прав. В частности, рассматриваются основные положения обязательственной и вещной концепции правовой природы денег в безналичной форме, отмечаются их недостатки и преимущества. Обосновывается вывод, что из-за противоречий, которые характерны для каждой из указанных теорий, необходимо объединить научные позиции в этой сфере, что приведет к обобщению существующих подходов по этому вопросу.

Ключевые слова: объекты гражданских прав, деньги, правовая природа безналичных денег, имущественных прав, вещи.

The article is devoted to the analysis of theories of legal nature of cashless money as an object of civil laws. In particular, key positions of obligation and material conception of legal nature of money in a cashless form are examined; their defects and advantages are marked. A conclusion is grounded, that through contradictions, that are characteristic for each of the indicated theories, it is necessary to unite scientific positions in the field of it, that will result in generalization of existent approaches through this issue.

Keywords: objects of civil rights, money, legal nature of bank money, property rights, things

Постановка проблеми. Проблема визначення юридичної природи грошей, будучи не новою, все ж залишається досить складною та дискусійною в цивілістичній доктрині. Традиційне для цивільного права розуміння сутності грошей як речей наштовхується на виклики сучасності, пов'язані з розвитком науково-технічного прогресу, новітніх інформаційних технологій та комунікаційних систем, які стали поштовхом для появи безготівкових грошей, а зрештою й так званих «електронних грошей», які не просто посідають гідне місце в економічній структурі суспільного виробництва, але й багато в чому витісняють традиційні гроші. З огляду на це, розглядаючи гроші як об'єкт цивільних прав, не можна залишити поза увагою проблему визначення правової природи безготівкових грошей.

Також слід зауважити, що вирішення питання про природу безготівкових грошових коштів має на меті не лише теоретичний інтерес, а й велику практичну значимість. Це пов'язано в першу чергу з тим, що переважна більшість розрахунків в наш час здійснюється у безготівковій формі, більш того, розрахунки готівкою для юридичних осіб та фізичних осіб обмежені у встановленому законом порядку (п. 3 ст. 1087 ЦК України) [1]. З огляду на зазначене, розробка хибного теоретичного підходу до правової природи безготівкових коштів може призвести відповідно й до помилок у розв'язанні багатьох практичних задач.